

خلاقیت ، نوآوری و شکوفایی

کاری از:

معاونت پژوهش حوزه علمیه قم

انتشار الکترونیکی:

www.HamBahsi.ir

هم بحثی

پایگاهی از همه طلاب برای همه ی طلاب

به سوی
پژوهش
۱۳

سلسله نگاره‌های کوتاه
ویژه طلاب مدارس علمیه

خداون

خلافت، نوآوری و شکوفایی

تعریف خلاقیت^۱ و نوآوری^۲

اگر چه واژه‌های خلاقیت و نوآوری، به یک معنا و به طور مترادف، به کار می‌روند؛ اما اغلب محققان معتقدند که دو اصطلاح نوآوری و خلاقیت، دارای معانی و تعاریف جداگانه‌ای هستند.

خلاقیت، عبارت است از به‌کارگیری توانایی‌های ذهنی برای ایجاد یک فکر، مفهوم یا نظریه جدید؛ و نوآوری، عبارت است از تبدیل آن فکرها به عمل.^۳ این تعریف، نشان می‌دهد که خلاقیت و نوآوری، علی‌رغم تفاوت‌های مفهومی، چگونه با هم مرتبط‌اند. خلاقیت، اشاره به قدرت ایجاد اندیشه‌های نو دارد؛ و نوآوری، به معنای کاربردی‌ساختن آن افکار نو و ارائه خدمات جدید است.

به عبارت دیگر، در خلاقیت، اطلاعات به دست می‌آید و در نوآوری، آن اطلاعات، به صورتهای گوناگون عرضه می‌شود.

اهمیت خلاقیت و نوآوری

خلاقیت و نوآوری، هم در جنبه فردی و هم در عرصه اجتماعی، از اهمیت بسزایی برخوردار است. بدون شک، خلاقیت و نوآوری، اساس و پایه رشد اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی است. گواه این مطلب، توسعه سریع کشورهای ژاپن، کره جنوبی، هنگ‌کنگ و برخی از کشورهای دیگر است.

در کشورهای جهان سوم و از جمله کشور ما، بدون توجه به اهمیت و جایگاه خلاقیت و نوآوری، همواره منتظر بوده‌ایم تا دیگران، برای ما فکر کنند و به تولید محصولات، خدمات و فرآورده‌های جدید بپردازند و نتایج آنها را پس از مدتی طولانی و به بهایی سنگین، در اختیار ما قرار دهند.

در شرایط کنونی، اهمیت خلاقیت و نوآوری برای جامعه ما، انکارناپذیر است؛ زیرا پویایی، استقلال، شکوفایی و ماندگاری ما، به خلاقیت و نوآوری افراد جامعه ما در عرصه‌های گوناگون، بستگی دارد.

1. Creativity.
2. Innovation.

۳. منبع ۱، ص ۶۰.

ویژگی‌های افراد خلاق و نوآور

خلاقیت و نوآوری، در جامعه تحقق نخواهد یافت، مگر اینکه افراد خلاق و نوآور، با ویژگی‌های خاصی، در آن پرورش یابند.

بر اساس تحقیقات انجام شده، مهم‌ترین ویژگی‌های افراد خلاق و نوآور، عبارت‌اند از:

۱ انگیزه پیشرفت سطح بالا

انگیزه پیشرفت، عبارت است از میل به انجام دادن خوب کارها. افراد خلاق و نوآور، از انگیزه پیشرفت سطح بالایی، برخوردار بوده و علاقه‌مندند کارها را به بهترین نحو ممکن، انجام دهند؛ آنان هیچ‌گاه از کار خسته نمی‌شوند و با عشق و علاقه، کار می‌کنند.^۱

۲ اعتماد به نفس

بسیاری از افراد مشهور و موفق، مهارت‌های ناشی از اعتماد به نفس را مبنای کار خود قرار داده و خلاقیت و نوآوری آنان نیز، محصول همین ویژگی است.

کتابها، مملو از دستاوردهای خلاقانه یا آثار نویسندگان و شعرای معروف و دستاوردهای علمی دانشمندان است.

ممکن است در گزینش آثار خلاقانه، اختلاف نظر وجود داشته‌باشد؛ ولی همه قبول دارند که کارهای جالب هنری و آثار عالی ادبی، محصول و نتیجه پشت کار و انگیزه پیشرفت و اعتماد به نفس بالاست. برای پرورش توانایی خلاقیت و نوآوری، ضروری است در جهت تقویت اعتماد به نفس، تلاش کنیم.^۲

۳ کنجکاوی و علاقه‌مندی به کار

افراد خلاق و نوآور، کنجکاو هستند و سال‌های زیادی را برای کسب دانش و تسلط بر موضوع مورد علاقه خود، صرف می‌کنند. برخی معتقدند هنرمندان، نویسندگان و مخترعان، از چنان نبوغ و هوش بالایی برخوردارند که توانایی و مهارت‌های آنان، بدون هر گونه تمرین و آمادگی قبلی، خود به خود، شکوفا می‌شود.

تحقیقات انجام شده روی افراد خلاق و نوآور، حاکی از آن است که هر چند داشتن حد معینی از

۱. منبع ۵.

۲. منبع ۲، صص ۱۰۵-۱۳۵.

هوش، در ایجاد خلاقیت و نوآوری، ضروری است؛ ولی شرط کافی نیست و لزوماً افراد باهوش، خلاق نبوده‌اند. افراد با هوش متوسط نیز می‌توانند با تلاش و کوشش خود، به مرحله خلاقیت و نوآوری برسند.

در واقع، خلاقیت، بیشتر اکتسابی است تا فطری؛ و می‌توان با آموزشهای خاص، این توانایی را در خود افزایش داد. امروزه، پژوهشگران با این نظر موافق‌اند که افراد برای ارائه کارهای خلاقانه، باید وقت زیادی را صرف یادگیری و تمرین فعالیت‌های ذهنی کنند.

در مقاله‌ای که هاینز در سال ۱۹۸۸ منتشر کرد، گزارش داد که آثار قابل توجه ۱۳۱ نفر از نقاشان بزرگ، بیشتر زمانی خلق شده که آنها حداقل مدت شش سال، هنر خود را تمرین کرده بودند.^۱

ویش‌بو نیز زندگی ۶۶ شاعر مشهور را تحلیل کرد و به این نتیجه رسید که خلاقیت، با تمرین و آموزش و کنجکاوی و علاقه‌مندی به فعالیت‌های ذهنی، ارتباط مستقیم دارد. به بیان ساده، بدون داشتن میزان مطلوبی از دانش و بدون صرف وقت در فعالیت‌های ذهنی، نمی‌توان نویسنده یا فیزیک‌دان یا مخترع برجسته‌ای شد.^۲

۴ توانایی دست‌کشیدن از یک قاعده و چارچوب ذهنی

افراد خلاق و نوآور، خودمختار و مستقل و کاملاً خودکفا هستند؛ در نتیجه، خود را اسیر روش خاصی در تفکر و نگرش به پدیده‌ها نمی‌کنند.

به آسانی می‌توان دید که افراد معمولی، تمایل به هم‌نوایی دارند و سعی می‌کنند خود را در قالبها و چارچوب‌های فکری خاصی، قرار دهند؛ آنها هیچ‌گاه جرئت بیرون‌رفتن از این چارچوب‌ها را ندارند و نمی‌توانند از زاویه دیگر و به گونه‌ای متفاوت، به موضوع نگاه‌کنند.

در فرهنگ ما، ناخواسته و به شیوه‌های مختلف، از این ایده، حمایت می‌شود. ما از همان دوران کودکی، به گونه‌ای تربیت می‌شویم که روی حرف بزرگ‌ترها حرف نزنیم! هر چند این کار، یک رفتار پسندیده و اخلاقی، محسوب می‌شود؛ اما وقتی

۱. منبع ۵.

۲. منبع ۶.

خودمان بزرگتر می‌شویم، در مسائل علمی و تصمیم‌گیری‌های کلان مربوط به خانواده و جامعه نیز، سعی می‌کنیم با دیگران هم‌نوایی کنیم؛ چرا که در حقیقت، این نوع رفتار را احترام به دیگران می‌دانیم. ما بر اساس همین تفکر، مطرح‌کنندگان راه‌حل‌ها و نظریات جدید را غیرقابل اعتماد و غیرمتعهد می‌پنداریم.

از نظر روان‌شناسان، این نوع برخورد کردن، موجب «انسدادهای ادراکی» می‌شود. انسداد ادراکی، به این معناست که فرد، اسیر روش خاصی در نگرستن به پدیده‌ها و رویدادها می‌شود و استقلال فکری و آزاداندیشی خود را از دست می‌دهد.

بنابراین، هر چند نواندیشی، همیشه و در همه جا، مورد تأیید ما نیست؛ اما باید توجه داشت که هم‌نوایی و فکرکردن در چارچوب‌های ذهنی از پیش تعیین‌شده، در بسیاری موارد، خلاقیت را از بین می‌برد.

به منظور پرورش خلاقیت و نوآوری در کودکان و نوجوانان، باید شرایطی را به وجود آورد که آنها بتوانند از زاویه نگاه خودشان، به مسائل بنگرند.

روان‌شناسان، در تحقیقات خود دریافته‌اند که افراد خلاق، دارای «تفکر واگرا» هستند؛ تفکر واگرا، تفکری است که از الگوهای موجود می‌گسلد و نظری تازه و بدیع را مطرح می‌کند.

در برابر تفکر واگرا، «تفکر هم‌گرا» قرار دارد. در تفکر هم‌گرا، افراد سعی می‌کنند برای پاسخ به یک مسئله، به سمت یک پاسخ پذیرفتنی واحد، حرکت کنند.^۱ توصیه روان‌شناسان، اینست که والدین و معلمان، باید کودکان و نوجوانان را به تفکر واگرا، تشویق کنند.

۵ ریسک‌کردن و خطرپذیری

یکی دیگر از ویژگی‌های افراد خلاق و نوآور، ریسک‌کردن و خطرپذیری است. باید توجه داشت که افراد خلاق و نوآور، همیشه موفق نمی‌شوند؛ بلکه فراوان اشتباه می‌کنند و با شکست، مواجه می‌شوند.

البته این، نشانه ضعف و ناتوانی آنها نیست؛ بلکه نشان می‌دهد که از توانایی خطرپذیری بالایی برخوردارند و اهل ریسک‌کردن هستند و اگر چند بار

۱. منبع ۳، صص ۱۷۹-۱۸۰.

با شکست مواجه شدند، باز هم دست از کار بر نمی‌دارند و با امید و احتمال موفقیّت، به راهشان ادامه می‌دهند.

برای مثال، پیکاسو، نقّاش اسپانیایی قرن دوازدهم، بیش از ۲۰۰۰۰ نقّاشی کشید؛ ولی تمام آنها، شاهکار نشدند. این، نشان می‌دهد که افراد خلاق و نوآور، با شکستهای خود، کنار می‌آیند و از توانایی خطرپذیری و ریسک‌کردن بالایی، برخوردارند.

۶ ارزیابی دقیق و واقع‌بینانه از کار

بر خلاف این تصوّر همگانی که آدمهای خلاق و نوآور، خودمحور و خیلی ذهن‌گرا هستند، اکثر این افراد سعی می‌کنند از کارشان، ارزیابی دقیق، عینی و واقع‌بینانه داشته‌باشند.

آنها برای قضاوت‌های خود، ملاک‌هایی دارند و به قضاوت‌های منفی و ارزشیابی‌های دیگران، بها نمی‌دهند.

به این ترتیب، از اظهارنظرهای دیگران، ناراحت نمی‌شوند؛ بهتر و عمیق‌تر می‌اندیشند؛ به نتایج کار خود، امیدوار هستند و با جدیّت و پشتکار، اهداف خود را دنبال می‌کنند.

پیش به سوی خلاقیت، نوآوری و شکوفایی

چگونگی رشد خلاقیت، نوآوری و شکوفایی، از موضوعات مهم روان‌شناسی است. از راه‌های مختلفی می‌توانیم با خلاقیت، نوآوری و شکوفایی، آشنا شویم.

یکی از راه‌های بسیار ساده، این است که زندگی و نحوه کار افراد خلاق و نوآور را مطالعه کنیم و زیر نظر داشته باشیم.

سیکزنت میهالی^۱ از طریق مصاحبه با ۹۰ شخصیت برجسته سیاسی، علمی و هنری، سعی کرد طرز زندگی افراد خلاق و نوآور را شناسایی کند.

او متوجه شد فرد خلاق و نوآور، پیوسته درگیر چالش‌هایی می‌شود که او را در خود غرق می‌کند. او بر مبنای مصاحبه‌هایش با افراد خلاق و نوآور، نتیجه‌گرفت اولین گام برای رشد خلاقیت، این است که حس کنجکاوی و علاقه خود را تحریک کنیم و به پدیده‌های دور و برمان، نگاه دقیق‌تری داشته باشیم.^۲

سیکزنت میهالی، برای پرورش خلاقیت، نوآوری و شکوفایی، توصیه‌های زیر را مطرح می‌کند:

۱ احساس و درک تازه از پدیده‌ها داشته باشید.
هر روز، از تجربه جهان اطراف خود، احساس تازه‌ای داشته باشید. با دقت به اشیای دور و بر خود، نگاه کنید.

خودتان را با چیزی، متعجب کنید. این چیز تعجب‌آور، می‌تواند چیزی باشد که آن را دیده‌اید؛ شنیده‌اید یا در کتابها و روزنامه‌ها خوانده‌اید.

۲ سؤال طرح کنید.

از خودتان، سؤالاتی بپرسید. برای هر چیز پیش پا افتاده و ساده، سعی کنید راه‌حل و جواب قانع‌کننده‌ای، داشته باشید.

۳ هر روز، چیزهایی را که باعث تعجب‌تان شده و سؤال برانگیز بوده، یادداشت کنید.

اکثر افراد خلاق، با دفترچه خاطرات و دفتر یادداشت، جلوی فراموش شدن تجارب و خاطراتشان را می‌گیرند.

۱. در ۱۹۹۶.

۲. منبع ۴، صص ۴۰-۴۱.

هر شب، قبل از استراحت، جالب‌ترین اتفاقات آن روزتان را یادداشت‌کنید.

چند روز بعد، یادداشت‌هایتان را دوباره بخوانید و به موضوعات مورد علاقه‌تان، فکر کنید. پس از چند هفته، می‌توانید در یادداشت‌های خود، موضوع مورد علاقه‌تان را پیدا کنید و بدانید که به چه زمینه‌هایی، بیشتر علاقه‌مند هستید.

۴ وقتی به چیزی یا موضوعی علاقه‌مند شدید، آن را دنبال کنید.

توجه شما به اموری چون نقاشی، داستان‌نویسی، شعر یا سینما، اگر درست جهت داده شود، می‌تواند زمینه‌ی خلاقیت و نوآوری را در شما، شکوفا کند. اگر فکر تازه‌ای در زمینه‌ی ساخت و تولید چیزی به ذهن شما رسید، آن را دنبال کنید و هیچ‌گاه از اظهار آن و مشورت با دیگران، خجالت نکشید.

۵ صبحها، با هدف معینی، بیدار شوید. افراد خلاق و نوآور، برای هر روزشان، برنامه‌ی خاصی دارند و با شور و شوق خاصی، از خواب بیدار می‌شوند.

۶ برای خودتان، جدول زمانی و برنامه‌ی مشخصی، تهیه کنید.

بینید در چه ساعاتی از شبانه‌روز، برای کار و مطالعه، بیشتر انگیزه دارید. بعضی افراد، شبها سرحال‌ترند و برخی، صبحهای زود. زمان‌بندی و برنامه‌ریزی‌تان، طوری باشد که بدانید انرژی خلاق شما، در کدام ساعات شبانه‌روز، بیشتر است.

۷ وقتتان را در جاهایی سپری کنید که خلاقیت شما را بر می‌انگیزد.

برخی افراد، از سیر و سیاحت در جاهای سرسبز، آبشارها و بودن در کنار دریا، لذت می‌برند و در این‌گونه مکانها، ذهنشان فعال‌تر می‌شود. برخی نیز از خواندن کتابهای داستان، تاریخ، رمان، شعر یا قصه، لذت می‌برند. همه‌ی اینها می‌تواند زمینه‌ی خلاقیت و نوآوری را در شما، شکوفا کند.

منابع:

۱. زارعی‌متین، حسن؛ دانش مدیریت؛ شماره ۲۴، بهار ۱۳۷۳.
 ۲. آمابلی، ترزا؛ شکوفایی خلاقیت کودکان؛ ترجمه حسن قاسم‌زاده و پروین عظیمی؛ نشر دنیای نو، ۱۳۷۵.
 ۳. فونتانا، دیوید؛ روان‌شناسی برای معلمان؛ ترجمه مهشید فروغان؛ نشر آگه، ۱۳۸۲.
 ۴. سانتراک، جان دبلیو؛ زمینه روان‌شناسی؛ ترجمه مهرداد فیروزبخت؛ مؤسسه خدماتی فرهنگی رسا، ۱۳۸۳.
5. Hayes, J.R; **Characteristics of Notable Composers and Painters**; Carnegie Mellon University, Pittsburgh, Pennsylvania, 1988.
6. Wishbow, N; **Creativity in Poets. Unpublished doctoral dissertation**; Carnegie Mellon University, Pittsburgh, Pennsylvania, 1988.

تهیه و تنظیم: سیدمهدی موسی‌زاده
تألیف: محمدصادق شجاعی
نظارت علمی: حجت‌الاسلام هادی رزاقی
ویرایش و صفحه‌آرایی: محسن فصاحت

پیشنهادها و انتقادهای شما، خانواده خشت
اول را در ارائه ویرایشهای بعدی این بروشور،
یاری می‌رساند.

قم - صندوق پستی ۳۷۱۹۵/۱۴۸۵
تلفن: ۰۲۵۱-۷۸۳۷۹۷۶

Email: Khesht.Avval@Gmail.com

معاونت پژوهشی حوزه علمی قم
اداره امور پژوهشی طلاب
واحد ترویج پژوهش

بروشورهای خشت اول

منتشر شده است:

به زودی منتشر می‌شود:

قیمت: ۱۰۰ تومان

نخستین گام در پژوهش، آموزش نیست؛ باید زمینه‌ها و انگیزه‌های لازم در فرد به وجود آید. پس از آن است که کارورزی آموزه‌ها، می‌تواند ملکه پژوهشگری را در طلاب ایجاد کند.

مجموعه «به سوی پژوهش» می‌کوشد با استفاده از کوتاه‌ترین قالب‌ها، به ترویج و تقویت فرهنگ پژوهش بپردازد و راه تحقیق و معرفت‌جویی را برای طلاب جوان، هموارتر کند.

از همین مجموعه:

۱. حرفه‌ای‌ها چگونه کتاب می‌خوانند؟
۲. تمرکز؛ چرا و چگونه؟
۳. از حافظه چه می‌دانیم؟
۴. از شنیدن تا گوش کردن!
۵. مهارت‌های یادداشت‌برداری در کلاس درس
۶. تکنیک‌های مرور
۷. چگونه فرایند یادگیری خود را مدیریت کنیم؟
۸. روش‌های عملی تقویت حافظه
۹. مدیریت سرعت مطالعه
۱۰. شیوه نگارش مقاله و رساله علمی
۱۱. آشنایی با مهارت‌های تفکر انتقادی (۱)
۱۲. آشنایی با مهارت‌های تفکر انتقادی (۲)
۱۳. خلاقیت، نوآوری و شکوفایی